

Божко Е.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СФЕРИ «КІНО»: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Більше ніж сто років тому, 28 грудня 1895 р. біля входу до «Гран-кафе» на бульварі Капуцинів, відбувся перший кіносеанс братів Льюм'єрів. Так з'явився «новий світ, паралельний реальному» [2]. Світ, де почали працювати мільйони людей. Світ, який змінюється з кожним днем в залежності від технічного і культурного розвитку. Це світ кіно – мистецтва, що і в свою чергу також впливає на інші сфери (телебачення, театр, технології та ін..).

Однак, в процесі розвитку кіно виокремилася в окрему індустрію та, що найголовніше для лінгвістики, утворило власну терміносистему, яка і виступає об'єктом даного дослідження. Терміносистема сфери кіно, як і кожна інша, має свої особливості, тому потребує детального аналізу і систематизації. Особливо, якщо дана сфера мистецтва стрімко розвивається у різних країнах земної кулі. Крім того, терміносистема сфери кіно викликає неабиякий інтерес у сучасних науковців, адже саме сфера кіно є невід'ємною темою для засобів масової інформації, що робить значну частину її термінів широко вживаними серед пересічних громадян більшості країн світу. Отже, дослідження функціонування термінів кіно у мові є актуальним питанням.

У зв'язку зі стрімким розвитком культури, науки, техніки та мистецтва, деякі терміни становляться широко відомими, та поступово починають використовуватись у повсякденному спілкуванні, наприклад *film* (фільм), *director* (режисер), які часто-густо зустрічаються у ЗМІ, проте більшість термінів, що є вузько-направленими, функціонують лише в області термінології: *dubbing* (дублювання), *flashback* (зворотний кадр), *wipe* (змінна кадр). Проблема термінів, що стають зрозумілими не тільки спеціалістам певних галузей, але й пересічним мовцям, є досить суперечливою. Так, частина науковців стверджує що ці терміни втратили свої властивості, і перетворилися на звичайні слова. З іншого боку, є думка про те, що вся лексика, що відноситься до тієї чи іншої галузі вважається термінологічною, незалежно від того, наскільки вона вузькоспеціалізована, чи все ж таки зрозуміла і за межами своєї галузі. До того ж, саме питання «розуміння» термінів є також відносним. Наприклад, школярам такі слова як «телебачення», «об'єктив», «фокус» здаються термінами, тоді як дорослі люди, що вже призвичаїлись до цих понять, не звертають уваги на термінологічну природу даних слів [8].

Сьогодні у наукових текстах кількість термінологічної лексики дорівнює приблизно 30-40% слововживань [3]. В цих термінах концентрується квінтесенція кожної науки, та згідно до Ш. Баллі, такі терміни є ідеальними типами мовного вираження, до яких неминуче прямує наукова мова [1]. Термінами можуть також бути слова, що створені штучно [7]. Крім того, в деяких терміносистемах поширене використання термінів, що виникли від загальнозжованих слів засобом переносу значення. Наприклад, дієслово – *to cheat* [14] в сфері кіно означає – змінити частину декорацій, щоб викликати враження зміни місця дії. Хоча в літературній мові воно означає «обманювати». Л. А. Жданова називає це явище номінативною метафорою, і стверджує, що воно веде до виникнення слів-омонімів [5].

Характерною рисою для англійської мови є наявність термінів, що мають неоднакові значення в різних областях науки, техніки чи мистецтва, тобто являються омонімами; у термінології це явище дістало назву транстермінологізація [4]. Дослідження показало, що це характерно і для терміносистеми кіно, наприклад, мовна одиниця *the call* у сфері кіно означає «список акторів, які знімалися у даному фільмі у головних ролях, зазвичай вказаний у титрах перед початком самого фільму», а у терміносистемі театру позначає «виклик актора на сцену».

Терміни сфери кіно можуть мати різні значення навіть у рамках власної терміносистеми, тобто вони можуть бути полісемантичними. Так, *flag* [9] це з одного боку, тканина, якою закривають частину об'єктиву камери під час зйомки, щоб необхідна частина зображення була чорною, а з іншого – це пристрій, який використовується під час процесу монтажу і виконує роль «закладки», яка дозволяє швидко знайти необхідний кадр.

У терміносистемі сфери кіно нерідко зустрічаються терміни, що є okazіоналізмами, тому їх використання нерідко пов'язане з посиланням на автора. Наприклад, *Vertigo effect* [14] – це винахід режисера Альфреда Хічкока. Суть його полягає у тому, що актор у кадрі не рухається, а оточуюче зображення постійно змінюється за допомогою перехресування кадрів під час монтажу. Вперше було використано у кінострічці *Vertigo*, звідки й отримав свою назву. Сучасні науковці Є. А. Нікуліна та А. В. Кунін досліджують явище переходу термінів у фразеологізми [6]: *theater of cruelty* [13] – термін, що позначає нелегку мету режисерів як театру, так і кіно, залучити глядача не тільки до перегляду, але й для участі у зображуваних подіях.

За своєю структурою терміни терміносистеми сфери кіно можуть бути простими, наприклад, *trailer* (анонс), *shot* (кадр), та складеними, наприклад, *dolly shot* (кадр, що знято у русі), *editorial sync*.

Крім того, достатньо поширеними у термінології сфери кіно є аббревіатури, при чому у великій кількості аббревіатур план вираження співпає. З аббревіатурами, що належать до інших терміносистем. Наприклад, акронім *NATO* з одного боку це всім відомий *North Atlantic Treaty Organization* (Північноатлантичний союз, НАТО), з іншого це також *National Organization of Theatre Owners* [14].

В процесі дослідження нами був зроблений аналіз декількох електронних словників термінології сфери кіно, на основі якого було детальну семантико-тематичну класифікацію (зібраний фактичний матеріал налічує більш ніж півтори тисячі термінів). Оскільки обсяг дослідження не дозволяє представити повну

класифікацію, розроблену під час аналізу, ми наведемо список основних тематичних груп та проведемо їх аналіз. Основними групами термінів стали:

1. назви професій;
2. жанри фільмів;
3. види фільмів;
4. терміни, що стосуються звуку;
5. терміни, що стосуються освітлення;
6. терміни, що стосуються зйомки певних кадрів;
7. назви організацій;
8. назви реалій (події, течії, власні назви, okazіоналізми);
9. назви технічного оснащення.

Найбільш численна група – це назви професій кінематографа. Частина цих термінів запозичена з області вирішення організаційних питань (*agent* [14] – агент; *producer* [14] – продюсер, *location manager* [14] – менеджер з питань місця зйомки фільмів), зі сфери театру (*actor*, *actress* [14] – актор, акторка; *cast* [14] – актори фільму, *director* [14] – режисер, *double* [14] – дублер) та інших сфер мистецтва (*colorist* [14] – художник-колорист, *composer* [14] – композитор, *conductor* [14] – дирижер звукозапису, *choreographer* [14] – хореограф). Вказана група включає також велику кількість варіантів назв посад цих помічників. Наприклад, асистента оператора називають *assistant camera*, *assistant camera operator*, *first assistant cameraman*, *1st assistant cameraman*, *1st assistant camera*, *assistant cameraman*, а також *camera assistant* [14]; асистента з монтажу позначають як *assistant film editor*, так і *assistant picture editor*, *assistant sound editor*, *assistant editor*, *first assistant editor*, *second assistant editor*, *apprentice editor editing room crewmember* [14]; помічник освітлювача – окрім терміну *best boy* використовуються також наступні одиниці: *assistant chief lighting technician*, *best boy grip*, *best boy electric* [14].

Наступною групою є група термінів, які позначають жанри кіно. Ця група теж налічує велику кількість термінів. Деякі терміни цієї групи стали архаїзмами, наприклад, *talkie* [14] (звукове кіно) – використовують лише для позначення звукового кіно 20-х та 30-х рр. ХХ ст., тобто декад, коли німе кіно поступилося місцем звуковому. Деякі жанри належать до окремих країн, де вони виникли, а вже потім розповсюдились серед інших держав. Наприклад, *anime* [14] – жанр японської мультиплікації; *direct cinema* [13] – жанр документального кіно США з 60-х рр. ХХ ст., *film noir* [10] – піджанр гангстерського американського кіно, хоча назва походить з французької мови, *road films* [10] та *westerns* [11] – також американські жанри; *German expressionism* [12] – жанр німецького кіно 20-х рр. ХХ ст.; *spaghetti western* [14] – жанр італійського кіно за участі американських акторів; *martial arts* (їх ще називають *chop-socky*, *chopsocky*) [14] – жанр кіно, де активно використовують зображення східних бойових мистецтв.

Близькою до групи жанрів кіно є група термінів, що називають сфери кінематографа. Ці терміни позначають різноманітні назви кінострічок, що вказують на **розбіжності в розмірі** (*clip* [15] – кліп; *one-reeler* [13] – десяти чи дванадцяти хвилинна кінострічка, *short* [13] – фільм, що йде впродовж 30 хвилин, *short subject* [14] – 45-хвилинна кінострічка; *teaser trailer* [14] – рекламний ролик фільму), **успіху прокату** (*sleeper hit* [14] – фільм, що мав неочікуваний успіх у прокаті), **в часі виходу** (*premiere*, *bow*, *debut* [14] – прем'єра; *supporting feature* [14] – кінострічка, яка супроводжує прем'єрну, та яку показують перед нею), а також **ролики телебачення** (*television spot*, *commercial*, *ad* [14] – рекламні ролики) та ін.

Тематичні групи звуку, освітлення та термінів щодо кадрів є досить складними та специфічними, адже тут вказані терміни вузької спеціальності сфери кіно. Часто компонентами цих термінів виступають мовні одиниці *sound* (*direct sound* [13] – звуки та шуми, що записані під час зйомки, *sync sound* [9] – синхронний звук), *light* (*back lighting* [12] – заднє освітлення, *key light* [15] – базове світло) та *shot* (*dolly shot* [15] – кадр, знятий у русі, *library shot* [15] – архівні кадри, тобто кадри, що не були зняті для конкретної стрічки, але використані в ній).

Наступну групу складають терміни, що позначають назви технічного оснащення. Сюди входять назви камер, прилади монтажу, звукозапису, освітлення та інше обладнання. Найбільш розповсюдженими є *camera* [9] – камера, *iris* [15] – діафрагма, *microphone* (*mike*, *mic*) [14] – мікрофон, *moviola* [15] – прилад для монтажу та ін.

Слід також відмітити групу термінів, що позначають назви організацій, які так чи інакше пов'язані зі сферою кіно. Це група онімів, які позначаються аббревіатурами: *American Cinema Editors (ACE)*, *Association of Motion Picture Sound (AMPS)*, *National Film Theatre (NFT)* [14] та ін.

Ще однією тематичною групою терміносистеми сфери кіно є терміни, що називають культурні явища, течії чи події, які увійшли до історії та вплинули на формування мистецтва в цілому. До таких відносять *avant garde* (французький авангард) [13], *free cinema* (англійське «вільне кіно») [12], *move brats* (покоління голівудських режисерів, що почали активно працювати починаючи з 70-х рр. ХХ ст.) [12], *New Wave* («нова хвиля») [13] та ін.

Таким чином, підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки. Термінологія сфери кіно є активно розвиваючоюся частиною загальної терміносистеми англійської мови. Проаналізований фактичний матеріал була розподілена на наступні тематичні групи: жанри фільмів; види фільмів; терміни, що стосуються звуку; терміни, що стосуються освітлення; терміни, що стосуються зйомки певних кадрів; назви організацій; назви реалій (події, течії, власні назви, okazіоналізми); назви професій; назви технічного оснащення.

Детальний аналіз специфіки використання лексики кожної з цих груп дає можливість виявити тенденції розповсюдження термінів у мові. Так, наприклад, терміни груп технічного оснащення, звуку, освітлення та

зйомки певних кадрів є більш спеціалізованими і вживаються лише серед фахівців даної сфери, тоді як група назв реалій (подій, течій, власних назв, оказіоналізмів) часто використовується у засобах масової інформації. Групи жанрів і видів фільмів є також поширеними у мові, адже більшість цих термінів були запозичені з інших сфер мистецтва, зокрема з літератури. Дані тематичні групи дозволяють науковцям простежити закономірності виникнення неологізмів у сфері кіномистецтва, їх розповсюдження у засобах масової інформації і подальше вживання пересічними громадянами, що таким чином розширює лексичні словники різних мов світу.

Джерела та література

1. Балли Ш. Французская стилистика. – М.: УРСС, 2001. – 392 с.
  2. Великие кинозвезды XX века / Авторы-составители Граблевская И. И., Чернякевич О. М.. – М.: Мартин, 2001. – 495 с.
  3. Жданова Л. А. Лексикология. – <http://old.portal-slovo.ru/rus/philology/russian/589/1491/&part=10>.
  4. Никулина Е. А. Лингвистическая компетенция и концепция терминологических фразеологизмов // Вестник МГУ. – 2003. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – № 4. – С. 52 – 59.
  5. Скороходько Е. Ф. Позиційна інтерференція термінів як структурна характеристика наукового тексту // Мовознавство. – липень-серпень 2006. – №4. – С.22 – 31.
  6. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. – М.: Наука, 1989. – 246 с.
  7. Терминология. – Онлайн энциклопедия – [Кругосвет. – http://www.krugosvet.ru/articles/77/1007732/1007732a1.htm](http://www.krugosvet.ru/articles/77/1007732/1007732a1.htm)
  8. Terminology: theory and method /Ed. By O.Akhmanova and G. Agarova. – Moscow, 1974. – 2005 p.
- Джерела ілюстрованого матеріалу:**
9. From John Stuart Katz, A Curriculum in Film. - Toronto: The Ontario Institute for Studies in Education, 1972. - http://cepa.newschool.edu/~schlemoj/film_courses/glossary_of_film_terms/glossary.html#b
  10. Filmsite written and edited by Tim Dirks. - <http://www.filmsite.org/filmterms.html>
  11. Filmsite written and edited by Tim Dirks. - <http://www.filmsite.org/genres.html>
  12. The seventh art. Art of cinema. - <http://www.geocities.com/Axiom43/cinematertms.html>
  13. The seventh art. Art of cinema. - <http://www.geocities.com/the7thart/film-terms.html>
  14. The Internet Movie Database's online film glossary. - <http://www.imdb.com/Glossary>
  15. Integrative Arts 10. Film Terminology and Other Resources. - http://www.psu.edu/dept/inart10_110/inart10/film.html

Бутко Л.В.

УДК 81'367.635

ВЛАСТИВОСТІ ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ПРИЙМЕНИКОВИХ ЛЕКСИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ, ДО СКЛАДУ ЯКИХ ВХОДИТЬ КОМПОНЕНТ *НА*

Серед значної кількості структурно, семантично і стилістично різнопланових одиниць, якими характеризуються природні мови, виокремлюється численний корпус сполучень неповнозначного слова з повнозначним або об'єднань двох чи кількох неповнозначних слів. Такі словоформи не належить до жодної зі структурних категорій мови і вважаються в мовознавстві елементами перехідних рівнів мовної системи [8, с. 95].

Нарізнооформлені структури не є простим поєднанням різних компонентів і не можуть вивчатися як формальне сполучення мінімальних одиниць. Об'єднуючись, компоненти утворюють нову одиницю з притаманними їй граматичними, семантичними і стилістичними властивостями.

У лінгвістичних дослідженнях подібні структури теоретично не визначені, питання щодо їхнього статусу є спірним. Подекуди їх відносять до фразеологізмів [1; 2; 11]. Хоча ці одиниці подібні до фразеологізмів нарізнооформленістю компонентів і єдністю значення, в роботі дотримуємось тих поглядів, що вони за семантикою і структурою схожі зі словами [4; 10; 13].

Лексичні комплекси співвідносяться з різними лексико-граматичними класами слів: прислівниками, прийменниками, сполучниками, частками, вигуками та ін. Найбільш уживаними і найменш дослідженими серед них є одиниці, співвідносні зі службовими частинами мови. Хоча групи цих неповнозначних лексичних комплексів (НЛК) ще не сформовані, проте вже є більш численними порівняно з групами однокомпонентних одиниць цих лексико-граматичних класів.

Дослідження будь-яких лінгвістичних одиниць можна здійснювати від пізнання властивостей форми вираження до внутрішньої організації і навпаки – від внутрішньої організації до форми вираження. Першочергово здійснений аналіз форми вираження НЛК, що дозволяє простежити алгоритм утворення лексичних комплексів.

Встановлення особливостей форми вираження неповнозначних лексичних комплексів здійснене за допомогою методу моделювання, що надає можливість простежити процес об'єднання елементів при творенні цих одиниць. Під моделлю, услід за А. А. Лучик, ми розуміємо лінгвістично виведену структуру граматичних конструкцій, яка відображає механізм породження мовою її одиниць [7, с. 4].

Кожен з виявлених НЛК, співвідносних із прийменником, у своєму складі має прийменниковий